

ÖZ

Covid-19 pandemisi tüm dünyanın sağlığını tehdit eden bir boyuta ulaşmıştır. Tedavi için kullanılan ilaçlara ve aşı konusundaki gelişmelere ilişkin kamuoyunda artan bir merak, internette de konuya ilişkin bilgi kirliliği vardır. Bu çalışma ile Covid-19 ilaç ve aşılarının 2020 yılı Mart-Ekim ayları içerisinde online gazetele-
rde ele alındığı temaları ve ilaç-aşılarla ilgili gelişmeleri ortaya koymak amaçlan-
mıştır. Covid-19 ilaçlarına ve aşısına yönelik tirajı en yüksek üç gazeteden (Sözcü,
Hürriyet ve Sabah) basit rastgele örneklem alma yöntemiyle seçilen aşılarla ilişkin
100 içerik, ilaçlara ilişkin 50 içerik olmak üzere toplam 150 içerik, nicel içerik
analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçeriklerde Covid-19 ilaçlarından Remdesivir
ve Favipiravir'in en çok dile getirilen, ölüm oranını azaltıcı ve tedavi sürecini
kısaltıcı ilaçlar olduğu tespit edilmiştir. Pfizer ve BioNTech'in aşılarının “mükem-
mele yakın” olarak işlendiği görülmüş ancak DSÖ'nün aşıların hastalığı %100 ön-
lemek konusunda yeterli olamayabileceği uyarısı dile getirilmiştir. Ayrıca zengin
ülkelerin aşıları şimdiden stokladığı ve herkese yetecek kadar aşının en erken 2024
yılında üretilbileceği de vurgulanan temalardandır.

Anahtar Kelimeler: Gazetecilik, Online Gazete, Covid-19 İlaçları ve
Aşıları, Corona İlaçları ve Aşıları

ANALYSIS OF ONLINE CONTENTS FOR COVID-19 DRUGS AND
VACCINES

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic has reached a level that threatens the health of the whole world. There is an increasing interest in the public about the drugs used for treatment and developments in vaccination. There is a lack of information on the subject on the Internet. With this study, the researcher wanted to reveal the theme of the news about Covid-19 drugs and vaccines between March-October 2020. The researcher chose three online newspapers by simple random sampling with the highest circulation (Sözcü, Hürriyet, and Sabah) and analyzed 150 contents (100 contents are about vaccines and 50 are about drugs) using the content analysis method. According to results, Remdesivir and Favipavir, which are the most mentioned drugs, reduce the mortality rate, and make shorter the treatment process. Pfizer and BioNTech's vaccines are processed “near-perfect.” But WHO warns that vaccines may not be enough to prevent the disease completely. Rich countries have already stocked vaccines. According to WHO “the earliest date for enough vaccines for everyone” is 2024.

Keywords: Journalism, Online Newspaper, Covid-19 Drugs and Vaccines,
Corona Drugs and Vaccines.

Ferihan AYZ

Dr. Öğr. Üyesi

Gaziantep Üniversitesi
İletişim Fakültesi
Gazetecilik Bölümü

İletişim
ferhanozmen@hotmail.com

Makale Gönderilme Tarihi

26 Kasım 2020

Makale Kabul Tarihi

07 Aralık 2020

GİRİŞ

Covid-19 pandemisi giderek yayılmakta ve hastalığın tedavisi için geliştirilen ilaçlar ve aşı çalışmaları konusunda yoğun bir gündem bulunmaktadır. Pandeminin yayılmasıyla birlikte, gerçek olup olmadığı bilinmeyen pek çok içerik yayınlanmaya başlamış ve bu hastalığa ilişkin sağlıklı bilgi edinme imkânı da giderek güçleşmiştir. Söz konusu salgına yönelik kullanılan ilaçlar ve aşı geliştirme aşamaları konusunda medyada bilgi kirliliği bulunmaktadır. Bu bilgi kirliliği hem hastaların ilacı kullanma konusunda tereddütlü olmalarına, hem de sağlık çalışanlarının ilaç verirken zor durumda kalmalarına sebep olabilmektedir. Dolayısıyla bu bilgi kirliliğinin tüm dünya sağlığı için riskli bir boyutu bulunmaktadır. Tedavi için kullanılan ilaçlara ve aşı konusundaki gelişmelere ilişkin kamuoyunda artan bir merak vardır. Bu çalışma ile Covid-19 ilaç ve aşılarının 2020 yılı Mart-Ekim ayları içerisinde online gazetelerde hangi temalarla yer aldığı ve aşılarla/ilaçlara ilişkin gelişmeler ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Pandemi yeni bir hastalığın dünya çapında yayılması şeklinde tanımlanmaktadır (WHO, 2010). Çok sayıda insanı etkisi altına alan ve hızlı bir şekilde yayılan, ırk, mekân tanımadan dünya çapında yayılan pandeminin toplum üzerindeki etkisi virüsün bulaşma hızına, toplumun bağışıklık durumuna, bireylerin birbirleriyle temasına, risk faktörlerine, ülkede bireylere sağlanan tıbbi bakımın kalitesine ve iklime göre değişmektedir (Doherty, 2013; Omerovic, 2011; Sağlık Bakanlığı, 2019).

Dünya üzerinde bugüne kadar birçok farklı salgın hastalık ortaya çıkmıştır. Bu hastalıklar arasında çiçek, veba, sifiliz, dizanteri, kolera, tüberküloz, tifo, İspanyol gribi, Asya gribi, HIV/AIDS, Ebola, SARS/MERS, kuş gribi, deli dana hastalığı, domuz gribi, zika gibi pek çok hastalık sayılabilmektedir (Nikiforuk, 2001; Erdemir vd., 2011). Covid-19 da dünya nüfusunu etkilemesi nedeniyle “pandemi” kategorisinde değerlendirilmiştir.

İlk olarak 31 Aralık 2019’da Çin’in Wuhan şehrinde ortaya çıktığı ifade edilen Covid-19 pandemisi bir ay gibi kısa bir sürede Çin’e ve diğer Uzakdoğu ülkelerine yayılmıştır. Kısa bir sürede Amerika, Afrika, Avrupa ve Afrika kıtalarına da ulaşan virüs Covid-19 adıyla isimlendirilmektedir. Salgın ülkemizde ilk kez 11 Mart 2020’de görülmüş ve o zamandan bu zamana hayatımızın her alanını etkisi altına almıştır (Şenol ve Bilisel, 2020).

Söz konusu hastalık her geçen gün yayılmakta ve giderek daha çok ölüme neden olmaktadır. Ölüm oranını azaltmak için çeşitli ilaçlar denenmeye başlamıştır. Özellikle 2020’nin son aylarında da aşılarla ilgili gündem yoğunlaşmıştır. Covid 19 ilaç ve aşılarına yönelik çalışmalar genel olarak ilaçların etken maddelerine, tedavi yöntemlerine, virüsten

korunmak için koruyucu sağlık hizmetlerinin önemine yönelik temaları ele almışlardır.

Ekici ve Yarsan (2020) çalışmalarında potansiyel terapötik ilaç olarak nitelendirilecek maddeleri irdelemiştir. Bu maddelerin Covid-19 salgını için genelde in vitro ortamlarda etkilerinin incelenmesinden dolayı, canlı organizmaya verildiğinde göstereceği reaksiyonlar üzerine araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişlerdir. Geliştirilen ilaçların etkinliği ve güvenliği konusunda daha fazla klinik çalışma yapılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Lu (2020) günümüzde, insan koronavirüsü (COV) için aşı veya antiviral tedavinin olmadığını belirttiği çalışmasında virüs hücrelerinin özelliklerinin önemine dikkat çekmiş, insan patojen koronavirüsü için potansiyel bir antiviral tedaviyi araştırmada kullanılacak birkaç genel yöntem olduğunu ifade etmiştir. Yazar ayrıca bu yöntemleri detaylı olarak açıkladığı çalışmasında geliştirilen ilacın ciddi yan etkileri olabileceğine ya da zararlı boyutlarının bulunabileceğine işaret etmiştir.

Gul vd. (2020) ve Şimşek, Yavuz ve Ünal (2020) ise Lu'ya paralel olarak Covid-19'da kullanılan belli başlı ilaçları irdelemiş ve bu ilaçlar hakkında daha birçok klinik çalışma yapılması gerekliliğini vurgulamıştır. Araştırmacıların belirttiği ilaçlar arasında Remdesivir, Favipiravir, Lopinavir/ritonavir, Hidroksiklorokin, Klorikin, Nitazoksanid, İvermektin, Klorokin fosfat/HQC önde gelenlerdendir.

Chen vd. (2020)'e göre, hedeflenen Covid-19 aşısı için öncelikle istenen özellikler; bağışıklık sorunlarının üstesinden gelebilmesi, kronik hastalar ve 60 yaşından büyükler için kullanılabilmesi ve stoklamaya uygun olmasıdır. COVID-19 enfeksiyonu için önleyici bir aşı ve kesin tedavi edecek etkin bir ilacın henüz bulunamadığına dikkat çeken Dindar ve Çeviker (2020) salgınlarda koruyucu sağlık hizmetlerinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bulaş yolları net bilinmeyen Covid-19 için planlanan aşı türlerini sınıflandırmış ve bu aşı türleri ile ilgili detaylı bilgiler vermişlerdir. Bu sınıflandırmada “tam virüs aşılı” olarak 30 Mart 2020'de Johnson&Johnson'ın çalışmasının bu türden olduğuna işaret eden araştırmacılar nükleik asit aşılara örnek olarak Inovio Pharmaceuticals'ın Moderna'nın çalışmalarını göstermektedir. Araştırmacılar nükleik asit aşılarının RNA aşı çalışmaları olarak nitelendirildiğine işaret etmektedir.

Çalışmalarında prelinik aşı çalışma raporlarına yer veren Dindar ve Çeviker (2020) Nisan 2020'de 50 aşı adayının olduğunu, Nisan ayı içinde dört tanesinin insan deneklerinde Faz 1 güvenlik çalışmalarına başladığını ifade etmişlerdir.

Türkiye'de koronavirüs aşısı için çalışmalar yapan TÜBİTAK Eylül 2020'de 10

ilaç ve 8 aşı geliştirme çalışması projesinin olduğunu açıklamıştır. TÜBİTAK Başkanı Hasan Mandal 2021 Nisan ayına kadar Türk aşısını piyasaya sürmeyi amaçladıklarını kamuoyuna duyurmuştur (Sabah, 2020).

Dünyada ve Türkiye’de devam eden aşı çalışmalarının yanında aşı çalışmalarına karşı olan önyargılara değinen araştırmacılar da bulunmaktadır. Örneğin Khan vd. (2020) Pakistan’da aşı konusunda şüphelerin olduğunu, aşılarda Müslüman ülkelere karşı bir komplo olduğu iddiaları nedeniyle halkın ürktüğüne değinmiştir. Aşının gerekliliğine ilişkin kampanyaların artması gerektiğini ifade eden araştırmacılar bu durumun ülke halkı için bir tehdit unsuru olduğuna işaret etmiştir.

Alanyazın genel olarak değerlendirildiğinde ilaç ve aşı çalışmaları konusunda Covid-19 pandemisinin ortaya çıktığı zamandan beri artan oranda çalışmalar yapıldığı söylenebilir. İnternet kaynakları değerlendirildiğinde bugün 200’den fazla aşının üzerinde çalışıldığı söylenebilir. Temel ilaçların (Remdesivir, Faripiravir) hala kullanıldığı da sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu konudaki alanyazın aşı ve ilaçlara ilişkin net bir sonuca götürmemekle birlikte yan etkiler konusunda da uyarıcı niteliktedir.

1. ÇALIŞMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

Alanyazından hareketle çalışmanın temel amacı Covid-19 ilaçları ve aşısına yönelik içeriklerin online gazetelerde nasıl sunulduğunu ortaya koymaktır. Araştırmanın temel sorusu “Covid-19 ilaçları ve aşılarda Türkiye’deki online gazetelerde hangi temalarla sunulmakta ve mevcut gelişmeler konusunda hangi bilgileri sunmaktadır?” şeklindedir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt sorulara yanıt aranmıştır:

A) İlaç içeriklerine yönelik;

Kullanılan başlıca ilaçlar nelerdir?

İçeriklerin aylara göre dağılımı nedir?

İlaçların etken maddeleri/işlevleri nedir?

İlaçlar ne zaman kullanılmaya başlanmıştır?

İçeriklere ilişkin önemli bilgiler nelerdir?

B) Aşı içeriklerine yönelik;

İçeriklerin teması nedir?

İçeriklerin alt teması nedir?

İçeriklerin aylara göre dağılımı nedir?

İçerik online gazetenin hangi bölümünden verilmektedir? (Dünya, sağlık, gündem vb.)

İçeriklerin kaynağı belli midir? (Doktor, sağlık kurumları, Sağlık Bakanlığı, dernekler vb.)

Üretilen başlıca aşular nelerdir?

İçeriklere ilişkin önemli bilgiler nelerdir?

İçerikler umut verici midir?

İçeriklerde kullanılan görseller nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu çalışma genel tarama modeli ile tasarlanmıştır. Tarama modellerinde amaçlar genellikle, soru cümleleriyle ifade edilir. Bunlar; “Ne idi? Nedir? Ne ile ilgilidir?” gibi sorulardır. Bu sorularla genel yargılara varılmaya çalışılmaktadır (Büyüköztürk, 2016). Nicel bir araştırma yaklaşımı benimsenerek kodlanan içeriklerin sonuçlarından genel yargılara ulaşılmıştır. Çalışmanın evreni Covid-19 ilaçlarına ve aşısına yönelik tirajı en yüksek üç gazetede (Sözcü, Hürriyet ve Sabah) tüm Covid-19 aşı ve ilaç içerikleridir. Bu içeriklerin sayısı fazla olduğu için “Covid-19 ilaç”, “Covid-19 aşı”, “Corona ilaç”, “Corona aşı” anahtar kelimeleriyle basit rastgele örneklem alma yöntemiyle seçilen aşılara ilişkin 100 içerik, ilaçlara ilişkin 50 içerik olmak üzere toplam 150 içerik, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerikler 16 ana 170 yan temada kodlanmıştır. Birbirinden bağımsız iki farklı kodlayıcı tarafından yapılan kodlamaların geçerlilik analizine göre kodlayıcılar arası uyum oranı %83,8’dir. Bu değer kodlamaların güvenilirliğini göstermektedir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Covid-19 ilaçlarına, daha sonra Covid-19 aşularına yönelik içeriklere yer verilmiştir.

Covid-19 İlaçlarına Yönelik Bulgular

Tablo 1. İçeriklerin Gazetelere Göre Dağılımı

Gazete	Frekans	Yüzde (%)
Sözcü	17	34
Sabah	17	34
Hürriyet	16	32
Toplam	50	100

Tablo 1’e göre Covid-19 ilaçlarına yönelik içerikler gazetelere eşit oranda dağılmıştır.

Tablo 2. İçeriklerin Aylara Göre Dağılımı

Gazete	Sözcü	Sabah	Hürriyet	Toplam
Mart	1	6	2	9
Nisan	1	2	1	4
Mayıs	3	4	4	11
Haziran	2	3	4	9
Temmuz	0	1	1	2
Ağustos	2	0	1	3
Eylül	3	1	1	5
Ekim	5	0	2	7
Toplam	17	17	16	50

Tablo 2'ye göre içerikler ağırlıklı olarak Covid-19'un yeni yayılmaya başladığı Mart, Mayıs ve Haziran aylarında arttığı ortaya çıkmıştır. Bu durum söz konusu dönemde ölümlerin önlenmesi ya da yoğun bakımda kalan hastaların iyileşmesi için ilacın ilk düşünülen çare olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3. Covid-19 İlaçları ve Önemli Bilgiler

İlaçlar	Etken Madde/İşlev	Kaynak	Zaman
Remdesivir/ Veklury (13 kez)	Ebolaya karşı geliştirilmiş bir ilaç olarak tanıtılmaktadır.	Gilead ilaç firması	Virüsün başlangıcından itibaren kullanılıyor
Favipiravir (8 kez)	RNA virüslerine karşı geliştirilmiş antiviral bir ilaç	Çin menşeli	Ruhsatlandırma aşaması Mayıs'ta başladı
TR-C19 (5 Kez)	Belirtilmemiş	VSY Biyoteknoloji ve İlaç Sanayi A.Ş.	Test aşamasında
Dexametazon (4 kez)	Akciğerlerdeki iltihabı söküyor, solunum sıkıntısında kullanılıyor. Kortizonlu, steroidli bir ilaç	İngiltere Üniversitelerinin araştırmaları	Test aşamasında
Meflokin (2 kez)	Sıtma tedavisinde kullanılır	Rusya Federal Biyomedikal Ajansı	Test aşamasında
Plaquenil/ Hidroksiklorin (2 kez)	Romatizma, eklem ağrıları, sıtma	Sanofi Fransız ilaç firması	Test aşamasında
Ab8 (2 kez)	Grip ilacı	Pittsburgh Üniversitesi Tıp Fakültesi	Ekim'de onay aldı

Favicovir, REGN-Cov2, Avigan, SNG-001, Actemra/RoActemra, RLF100/Aviptadil, Baricitinib, Dornaz Alfa (Biller kez)	Ciğerleri koruyan peptid maddesinin sentetik versiyonu (RLF-100/Aviptadil), eklem iltihabı (Baricitinib), interferon beta adlı protein (SNG-001), kök hücre bazlı (Dornaz Alfa). Diğerleri belirtilmemiş	Atabay (Favicovir), Regeneron (REGN Cov-2), ToyamaChemical (Avigan), Roche (Actemra/Roactemra), ReliefTherapeutics (RLF100/Aviptadil), Eli Lilly (Baricitinib), Dornaz Alfa (Türk menşeli)	Favicovir üretildi. Diğerlerinin test aşamaları ve tartışmaları sürüyor
İlaç adı Belirtilmemiş (13 kez)	Klorinfosfat, steroid, alpakalardan ya da atlardan elde edilen antikorlar.	Gaziantep Üniversitesi, DSÖ tavsiyeli, Karolinska Üniversitesi Hastanesi vb.	Test, onay ve imalat aşamalarında
Toplam (50)			

Tablo 3'e göre Covid-19 ilaçları ile ilgili 50 içerikten 13'ünde ilaç adı verilmemiştir. Remdesivir ya da piyasa adıyla Veklury ilaç adı verilen içeriklerin %35,1'inde (f=13) yer almaktadır. Onu Favipiravir izlemektedir (f=8; %21,6). TR-C19 ve Dexametazon adları sıklıkla anılan diğer ilaçlardır. FDA onaylı tek ilacın Remdesivir olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Favipiravir'in ruhsatlandırma aşamasında olduğuna değinilmiştir. Diğer ilaçların da test, onay ve imalat aşamasında olduğu dile getirilmektedir. Söz konusu ilaçların etken maddelerine bakıldığında sıtmadan, ebola tedavisine, eklem iltihabına varana kadar pek çok farklı hastalık için kullanıldıkları söylenebilir.

Tablo 4. Covid-19 İlaçları ve Önemli Bilgiler

İlaçlar	İlaçlara İlişkin Önemli Bilgiler
Remdesivir/ Veklury (13 kez)	FDA onaylı tek ilaç. ABD Başkanı D. Trump tarafından da kullanıldı. Haziran 2020'de ruhsat aşamasındaydı. Pek çok ülkede ruhsat almamasına rağmen kullanıldı. Japonya onayladı, sıtma ilaçları olan hidrosiklorokin ile daha etkili. Eklem iltihabı hâpi olarak satılan Baricitinib ile kullanılması durumunda tedavi süresi bir gün kısalıyor. Kanada Sağlık Bakanlığı da Remdesivir'i onayladı.
Favipiravir (8 kez)	Japon şirketi tarafından bir anti-influenza ajanı olarak geliştirilmiştir. Salgının tedavisini 11 günden 4 güne indiren ilaçtır.

TR-C19 (5 Kez)	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 9 farklı ilaç deniyor, yerli ilacı bulmaya çalışıyor. TR-C19 adlı yerli ilaç Covid-19 virüsüne sebep olan virüsü tamamen nötralize etmeyi amaçlıyor.
Dexametazon (4 kez)	DSÖ tarafından bu zamana kadar Deksa-metazon kullanılmış olsaydı tam 5 bin kişinin hayatta olabileceği bildirildi. En ucuz ilaç (25 eurodan düşük fiyatlı). Ölüm-leri %60 azalttığı belirtiliyor. Steroid içeren kortizonlu bir ilaç. Ölümcül olan ve yoğun bakımdakiler için kullanılıyor.
Meflokin (2 kez)	Meklofin hücre kültürlerinde gözlenen mikroskobik değişiklikleri yok ediyor, yeni bir bakteriyel oluşumunu önüyor.
Plaquenil/Hidroksiklorin (2 kez)	Plaquenil/Hidroksiklorinromatizmal hastalığın tedavisinde yaygın olarak kullanılan bir ilaç. Hidroksiklorokin 1955 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde tıbbi kullanım için onaylanmıştır. FDA yetkilisi Denise Hinton "Klorokin fosfat ve hidrok-siklorokin sülfatın etkili olabileceğini ifade etti.
Ab8 (2 kez)	Antikordan 10 kat küçük olan antikor bileşeninin Ab8 adlı ilacı oluşturmak için kullanıldığı ifade edildi. İlacın, dünyayı etkisi altına alan ölümcül coronavirüs türü SARS-CoV-2'ye karşı potansiyel bir koruyucu olacağı tahmin ediliyor.
Favicovir, REGN-Cov2, Avigan, SNG-001, Actemra/RoActemra, RLF-100/Aviptadil, Baricitinib, Dornaz Alfa (Birer kez)	Favicovir için TÜBİTAK, Sağlık Bakanlığı, İstanbul Medipol Üniversitesi, Atabay İlaç beraber çalıştı. Avigan iyileşmeyi üç gün hızlandırıyor. Steroidli ilaçlar ölüm riskini azaltıyor. RLF100 corona virüsü yüzünden solunum sıkıntısı yaşayan hastaları hızla iyileştiriyor. SNG 001 seri üretim yıl sonunda, bağışıklığı kuvvetlendirme, solunum sıkıntısını önleme işlevleri var. Konvelsan plazma (Dornaz Alfa'nda kullanılıyor) insan kanının diğer insanların tedavisi için kullanılması H1N1de, EBO-LA'da, SARS'ta, Mers'te kullanıldı

İlaç adı belirtilmemiş (13 kez)	GAUN (Gaziantep Üniversitesi) 5 ilaç geliştirdi, 2 ilahtan 5 bin kutu bakanlığa hibe etti, 3 ilaç ruhsatlandırma aşamasında. Alpakalardan elde edilen antikorların corona virüsün sivri uçlarını hedef alarak bulaşmasını engellediğini öne sürdü. Kan sulandırıcı ilaçlar pıhtılaşmayı önleyerek ölümü %63 oranında engelliyor. Citriodiol adlı madde okaliptüs ağacının yapraklarında ve gövdesinde bulunuyor. Yerli ilaç Sağlık Bakanlığına 300 bin doz bağışlanacak ve ardından Avrupa'ya ithal edilecek.
Toplam (50)	

Tablo 4'te ilaçlar ile ilgili detaylı bilgiler vermektedir. Söz konusu bilgiler Ekim 2020 itibariyle ilaçlarla ilgili geçerli olan ayrıntılardır. Tablo incelendiğinde ilaçlarla ölüm oranını ve yoğun bakım oranını azaltma amacının ön plana çıktığı, ilacın tedavinin süresini azaltma durumunun önemli olduğu, ilaçların hızla Covid-19 için kullanımı amacıyla ruhsatlandırma aşamasına gelmeye çalıştıkları söylenebilir. Türkiye'de kullanılan ilaçlar arasında Favicovir'in önde geldiği, söz konusu ilacın Favipiravir'in etken maddelerini içerdiği incelenen içeriklerde dile getirilmektedir.

Covid-19 Aşılarına Yönelik Bulgular

Bu başlık altında içeriklerin gazetelere dağılımı, aylara dağılımı, türü, haber kaynağı, gazete bölümü, ana tema, aşılarla ilgili önemli bilgiler, aşıya yaklaşım tarzı ve içeriklerde kullanılan görsellere dair bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 5. İçeriklerin Gazetelere Göre Dağılımı

Gazete	Frekans	Yüzde (%)
Sözcü	33	33
Sabah	33	33
Hürriyet	34	34
Toplam	100	100

Tablo 5'e göre Covid-19 aşılarına yönelik içerikler gazetelere eşit oranda dağılmıştır.

Tablo 6. İçeriklerin Aylara Göre Dağılımı

Gazete	Sözcü	Sabah	Hürriyet	Toplam
Nisan	0	2	0	2
Mayıs	0	2	0	2
Haziran	1	1	0	2
Temmuz	2	5	3	10
Ağustos	5	2	6	13
Eylül	9	10	19	38
Ekim	16	11	6	33
Toplam	33	33	34	100

Tablo 6'ya göre içeriklerin ağırlıklı olarak araştırmanın yapıldığı aylar olan Eylül ve Ekim aylarında yoğunlaşması, bu ayların aslında aşı konusunda en çok beklentinin olduğu aylar olmalarına bağlanabilir. Sonbahar ayından itibaren ölümlerde her geçen gün daha fazla artış gözlenmiştir. Dolayısıyla yılın sonu olan bu dönemlerde aşılarda FAZ-3 evresinde olduğu, ruhsat aldıkları ya da imalata başladıkları söylenebilir. Dolayısıyla aşı içerikleri de giderek artmıştır. Hastalığın ilk aylarında aşılardan çok ilaçların gündeme geldiği söylenebilir.

Tablo 7. Haber kaynakları

Kaynaklar	Sözcü	Sabah	Hürriyet	Toplam
Doktorlar	4	5	7	16
Üst düzey bilim insanları	4	9	3	16
İlaç firması yetkilileri	6	2	6	14
Yerli-yabancı STK'lar	7	3	2	12
Çeşitli yabancı medya kuruluşları	3	3	2	8
DSÖ yetkilileri	1	4	2	7
Sağlık Bakanı/Bakanlık yetkilileri	3	2	1	6
Diğer ülkelerin sağlık bakanlıkları	3	1	2	6
Politikacılar	2	0	3	5
Diğer	0	4	6	10
Toplam	33	33	34	100

Tablo 7'ye göre haber kaynakları ağırlıklı olarak “doktorlar” ve “üst düzey bilim insanları”dır (f=32; %32). Onları “ilaç firması yetkilileri”, “yerli-yabancı STK’lar”, “çeşitli yabancı medya kuruluşları”, “DSÖ yetkilileri” izlemektedir.

Diğer kategorisinde yer alan kodlamalar şunlardır: “İsrail Savunma Bakanlığı” (f=1), “Elon Musk (f=1), “Çinli askeri araştırma enstitüsü” (f=1), “Kayseri Şehir Hastanesi” ((f=1), “The Lancet” (f=1), “köşe yazarı” (f=1), “TÜBİTAK Başkanı” (f=1), “Dünya Bankası Başkanı” (f=1), “FED temsilcisi” (f=1), “belirtilmemiş” (f=1).

Tablo 8. Gazete Bölümü

Gazete bölümü	Sözcü	Sabah	Hürriyet	Toplam
Dünya	20	19	16	55
Sağlık	8	5	1	14
Gündem	1	2	5	8
Teknoloji/ Teknokulis	0	1	3	4
Galeri	0	0	4	4
Diğer	4	6	5	15
Toplam	33	33	34	100

Tablo 8'e göre içerikler ağırlıklı olarak “dünya” ve “sağlık” sayfalarında yer almaktadır. Onları “gündem” sayfası takip etmektedir. Konunun uluslararası bir konu olması ve sağlık ile doğrudan ilgili olması bu sonuçları beraberinde getirmektedir.

Diğer kategorisinde yer alan kodlamalar şunlardır: “Ekonomi” (f=3), “video” (f=3), “yaşam” (f=3), “yazarlar” (f=2), “ilan” (f=1), “Avrupa” (f=1), “Apara haberler” (f=1), “Hürriyet Kelebek” (f=1).

Tablo 9. Ana Tema

Ana tema	Sözcü	Sa- bah	Hürriyet	Toplam
2021 ortalarına kadar 14'ten fazla aşı hazır	7	7	2	16
Çin aşısı Türkiye'de 25 merkezde deniyor	5	4	3	12
Rusya aşısı konusunda hızlı. Savunma Bakanı ve Putin başta olmak üzere Ruslar aşılarını yaptırdı.	1	0	7	8
Koronayı önlemek için aşı şart ve önemli olan aşuya herkesin eşit şekilde ulaşması	1	3	3	7
Pfizer ve BioNTech aşısının sonuçları pozitif, aşı üretimine geçildi	2	3	2	7
Rus aşısı Sputnik V'ye güvensizlik	3	2	1	6
Zengin ülkeler aşılarını şimdiden satın aldı	2	0	4	6
DSÖ aşının 2021 Mayıs ayına kadar dağıtılamayacağı, herkese yetmeyeceğini duyurdu. Aşı için Sağlık Bakanlığı'ndan onay şart.	2	4	0	6
Astrazeneca ve Johnson&Johnson denemelerinde ölüm ve tanımlanamayan rahatsızlık	2	0	1	3
Aşının fiyatı ABD ve Fransa'da 10-15 Euro	2	0	0	2
Aşı virüsü yenemez, semptomları giderebilir uyarısı	2	0	0	2
Rusya ikinci aşığı geliştiriyor	0	0	2	2
Diğer	4	10	9	23
Toplam	33	33	34	100

Tablo 9'a göre içeriklerin ana teması ağırlıklı olarak "2021 ortalarına kadar 14'ten fazla aşının hazır oluşu"dur. Çin aşısının Türkiye'de 25 merkezde denmesi, Rusya'nın aşı konusundaki hızı, aşının aciliyeti ve aşının herkese ulaşp ulaşmayacağı hakkındaki

şüpheleri Pfizer ve BioNTech aşısı ile ilgili olumlu içerikler, Rus aşısına karşı güven-
sizlik, zengin ülkelerin şimdiden aşılarını satın almaları, DSÖ'nün aşı konusunda erken
umutlanmama konusundaki çağrılarını, bazı aşı denemelerinde ölüm ve rahatsızlık oluş-
ması, aşının fiyatınının 10-15 Euro civarında olması diğer öne çıkan ana temalardandır.

Diğer kategorisinde yer alan kodlamalar şunlardır: “İsrail’in aşısı Brilife 1 Ka-
sım’da denenmeye başlandı” (f=1), “ElonMusk kendisi ve ailesinin aşı yapmayacağını
açıkladı” (f=1), “Pfizer ve Biontech aşısı BNT162b1 isimli aşı bağışıklığı güçlendirir-
yor” (f=1), “Çin’in aşısı Haziran 2020’de insanlar üzerinde denenmeye başladı” (f=1),
“Erciyes Üniversitesi’nin aşısı Ekim 2020 başında insan denemeleri seviyesine geldi”
(f=1), “GlaxoSmithKline Covid-19 konusunda tüm dünyaya maddi destek sağladı ve aşı
geliştiriyor” (f=1), “AstraZeneca 2021’in ilk çeyreğinde aşıları halka sunacak” (f=1),
“Hükümete grip aşısında bile yetersizken aşı konusunda hayal sattığı eleştirisi” (f=1),
“Covid-19 aşısı için Sağlık Bakanlığı onayı şart” (f=1), “AstraZeneca yaşlılarda bağışık-
lığı güçlendiriyor iddiası” (f=1), “verem aşısı Covid-19 ölümlerini engelleyebilir” (f=1),
“ABD ve Rusya aşı konusunda yarışıyor iddiası” (f=1), “Facebook içeriğindeki aşı karşıtı
reklamlar nedeniyle eleştirildi” (f=1), “ABD, DSÖ’nün küresel aşı kampanyasına ka-
tılmadı” (f=1), “Türkiye’de ilaç şirketlerine hayvan deneylerinde bakanlıkla iletişimde
olma uyarısı” (f=1), “İlaç firmaları üretecekleri aşının güvenli olacağı konusunda taah-
hütte bulundu” (f=1), “Endonezya’da Çin aşısını deneyen gönüllünün testi pozitif çıktı”
(f=1), “BM’den DSÖ’ye 35 milyar yardım çağrısı” (f=1), “Aşıların dağıtımını için soğuk
ortam ayarlı 8 bin jumbo jet gerek” (f=1), “Doktorlardan en az bir sene daha bu hastalıkla
yaşamaya alışın uyarısı” (f=1), “Tetanosu geliştiren doktor, Covid-19 üzerinde çalışıyor”
(f=1), “TÜBİTAK’ın aşı geliştirme çalışmaları 2021 yazında hızlanacak” (f=1), “Çin ve
Rusya aşılarının içindeki ad5 vektörü HIV’e yol açabilir uyarısı” (f=1).

Tablo 10. Covid-19 Aşıları ve Önemli Bilgiler

Aşılar	Aşılarla İlişkin Önemli Bilgiler
Çin aşısı Sinovac	Türkiye’de 25 ayrı merkezde deniyor. Bunların ara- sında Hacettepe, Kocaeli, İstanbul, Ankara üniversite- leri, Kayseri Şehir Hastanesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi de var. Brezilya, Endonezya, Bangladeş, Fransa ve TR bu aşığı deneyen ülkeler. Yılbaşından sonra satışı bek- leniyor. Çin’in aşısı ilk orak sağlık çalışanlarına, 18-59 yaş arasında, hastalığı olmayanlara ve koronayla temas etmemişlere yapılıyor. Çin aşısı ordu tarafından mRNA teknolojisi kullanılarak geliştirildi.

AstraZeneca (Oxford Üniversitesi destekli)	AstraZeneca İngiliz-İsveç aşısı 28 yaşındaki birini öldürdü. Brezilya, İngiltere, Hindistan ve Güney Afrika'da denendi. Ancak ABD'de denenmesi için onay çıkmadı. 2 dozluk üretilecek. Avrupa Komisyonu AstraZeneca için 300 milyon doz sipariş aldı. İngiltere Oxford Üniversitesi'nin aşısı için 100 milyon doz aşı sözleşmesi imzaladı.
İsrail aşısı Brilife	İsrail'in aşısı 2020 Aralık'ta ikinci fazda. 960 kişi katılacak. 2021 Nisan ve Mayıs ayında üçüncü faz planlanıyor
ABD Pfizer ve Alman BioNTech BNT162b1 (Bill Gates de ortak)	Pfizer ve Alman BioNTech'in geliştirmekte oldukları COVID-19 aşısının gerçek zamanlı incelemesine başlandı. BioNTech Bill Gates, Uğur Şahin ile eşi, ABD'li zenginler ve ilaç firmaları ortak. 2 dozluk üretilecek. İngiliz hükümeti Pfizer ve BioNTech'ten 30 milyon doz, Fransız şirket Valneva'nın aşısından 60 milyon doz alacak. Mükemmele yakın bir aşı olduğu iddiasında.
ABD'li Johnson&Johnson'ın aşısı "Ad26.COV2.S"	Pfizer'dan sonra J&J'nin de aşı çalışmalarına bir hafta ara verdiği biliniyor. Johnson&Johnson, ilk büyük denemesinde 60.000'den fazla gönüllü üzerinde çalışmıştı. ABD'nin yanı sıra Arjantin, Brezilya, Şili, Kolombiya, Meksika, Peru ve Güney Afrika'da da çalışıyor.
Rus aşısı Sputnik V	Aşı geliştirme yıllar sürerken bir yıldan kısa zaman içinde üçüncü faza geçildi. Dünya üzerinde corona virüsü aşısı olarak tescillenen ilk aşı 12 Ağustos'ta tescillendi. Vladimir Putin: Supitnik V için: "Kızıma yaptırdım, yan etkisi olmadı" dedi. Bazı bilim insanları ve yetkililer Rusya'nın testleri yapmadan aşığı "aceleyle getirdiğini" öne sürmüştü. Rus Sağlık Bakanı aşısını savunarak "Rekabetten dolayı eleştiriliyoruz" şeklinde konuştu. Almanya Sağlık Bakanı halkla açık denemeler yapılmadığı iddiasını gündeme getirdi. Rus halkından 2 bin 500 kişiye Covid-19 aşısı Kasım'da yapılmaya başlandı. Rusya aşı çalışmalarına çok önceden, 1980'lerden beri başladığını ifade etti. Aşı imalatına ise Ağustos'ta başladı.
ABD aşısı Moderna	Faz 3 aşamasında. 2 dozluk üretilecek. Moderna'nın aşısı mRNA-1273 sonuca geldi. Aralık ve Ocak başında dağıtılacak.
ABD'li GlaxoSmithKline ve Sanofi 'nin aşısı	Aralıkta Faz 3te, 2021'in ikinci yarısı aşı kullanımında olacak.
Diğer	COVAX küresel aşı merkezinde 9 farklı deneysel corona virüsü aşısı üzerinde çalışılıyor. COVAX'a ABD, Çin ve Rusya katılmadı. 168 ülke katıldı.
Toplam (100)	

Tablo 10 aşılarda detaylı bilgiler vermektedir. İlgili tablo gözden geçirildiğinde özellikle COVAX küresel aşı merkezine 168 ülkenin katılırken ABD, Rusya ve Çin'in katılmaması vurgusu dikkat çekicidir. Bu durum konunun politik yönünü ortaya koymaktadır. Aşıların genellikle 2 doz olduğu vurgulanmakta, ülkelerin aşı ile ilgili

bir yarış içinde olduğu gözlenmektedir. Aşının 2021 yılının ilk aylarında pek çok farklı ülkeden farklı formüllerle sunulacağı içeriklerde ortaya konmuştur. Ancak bazı aşuların (Sputnik V, AstraZeneca, Johnson/Johnson, Sinovac) içeriği konusunda güven vermeyen içeriklerin yayınlanması düşündürücüdür.

Tablo 11. Türkiye’deki Covid-19 Aşı Denemelerine İlişkin Önemli Bilgiler

Aşılar	Önemli Bilgiler
Türkiye’deki aşı denemeleri	<p>Türkiye’de 16 ayrı ayrı aşı çalışmasının sürdürüldüğü Sağlık Bakanlığı tarafından belirtildi.</p> <p>Biri Erciyes Üniversitesinde, 5 tanesi insanlara deneme safhasında.</p> <p>Türkiye’de 20 milyon doz aşı kapasiteli bir firma var. 2. firma ile 50 milyon doza çıkacak.</p> <p>Türkiye’nin aşısı Aralık ayında 1000 kişiye uygulanacak.</p> <p>Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi, iki farklı aşı geliştirdi. Birkaç yıl öncesinde hayvanlardaki coronavirüsü ile alakalı aşı hazırlığı vardı. İlk faz Ocak’ta başlayacak. Sağlık Bakanlığı destekleyecek.</p> <p>İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi İsviçre ile ortak çalıştığı aşısının 3. fazını deneyecek.</p>
Toplam (100)	

Tablo 11, Türkiye’deki aşı denemeleri ile ilgili bilgiler vermektedir. Türkiye’de 16 ayrı aşı denemesi olduğu, çoğunun deneme safhasında olduğu vurgulanmaktadır. Aralık ayında Faz-3 çalışmasına geçecek olan bir aşının varlığına dikkat çekilmektedir. Selçuk Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi içeriklerde ön plana çıkan üniversitelerdir. TÜBİTAK’ın çalışmalarına da içeriklerde yer yer değinilmiştir.

Tablo 12. Aşıya Yaklaşım Tarzı

Yaklaşım tarzı	Sözcü	Sabah	Hürriyet	Toplam
Umut verici	21	28	20	69
Nötr	5	2	7	14
Şüpheli/Güvenilir bulmayan	3	2	4	9
Ürkütücü/Panik uyandırıcı	2	1	3	6
Diğer (Aşığı zenginler alacak, herkeşe yapılması şart değil)	2	0	0	2
Toplam	33	33	34	100

Tablo 12’ye göre aşıya yaklaşım tarzı ağırlıklı olarak (%69) “umut verici”dir. “Nötr”, “şüpheli/güvenilir olmayan”, “ürkütücü/panik uyandırıcı” içerikler de sık sık dile getirilmektedir. Özellikle aşuların zenginler tarafından stoklandığı, DSÖ’nün herkese yetecek kadar aşının ancak 2024 yılında olabileceği uyarısı, aşuların içeriğindeki hammaddelerin HIV gibi başka virüslere neden olabileceği şüphesi, aşı denemelerinin birinin ölüm, diğerinde “tanımlanamayan rahatsızlık” ile sonuçlanması, aşılarda FAZ-1, 2 ve 3 aşamalarının çok kısa sürede aşılması, 12 Ağustos’ta ilk tescillenen aşı olan Sputnik V’nin deneylerinin ayrıntılarını halka açık olarak yayınlamaması gibi etkenler olumsuz yaklaşım tarzının önde gelen nedenleri olarak içeriklerde dile getirilmektedir.

Tablo 13. Görseller

Görseller	Sözcü	Sabah	Hürriyet	Toplam
Aşı/Aşı tüpü/üretim bandında aşı	6	44	49	99
Elinde aşıyla sağlık çalışanı	10	33	31	74
Sağlık çalışanları ve hastalar (maskeli-aşı yapıyor)	8	9	28	45
Laboratuvarda çalışma yapan maskeli sağlık çalışanı	8	9	22	39
Maskeli sağlık çalışanı	0	10	16	26
Doktorlar	8	2	9	19
Test yapan doktor ve hasta	0	7	8	15
Bill Gates	0	13	0	13
Donald Trump	0	9	0	9
Diğer	12	20	23	55
Toplam	52	156	186	394

Tablo 13’e göre aşıya ilişkin görseller ağırlıklı olarak (f=99; %25,12) “aşı” görselleridir. Onu “elinde aşıyla sağlık çalışanı”, “sağlık çalışanının hastaya aşı yaptığı”, “laboratuvarda çalışma yapan maskeli sağlık çalışanları”na ait görseller izlemektedir.

Diğer kategorisinde yer alan kodlamalar şunlardır: “Rusya Devlet Başkanı Putin” (f=5), “maskeli kalabalık” (f=5), “Korona hakkında bilgi veren görsel/table” (f=3), “virüs görseli” (f=3), “BioNTech kurucusu Uğur Şahin” (f=3), “köşe yazarı” (f=2), “Facebook logosu” (f=2), “ilaç firması logosu/amblemi” (f=2), “DSÖ üyesi” (f=3), “kan tüpleri (Covid-19 yazılı)” (f=2), “Covid-19 testi” (f=2) “MattHancock” (f=1), “maskeli erkek” (f=2), “ElonMusk” (f=1), “Cumhurbaşkanı Erdoğan” (f=1), “Sağlık Bakanı Koca’nın tweetlerinin görüntüsü” (f=1), “CHP’li Gaye Usluer” (f=1), “Gamaleya Epidemiyoloji ve Mikrobiyoloji Araştırma Enstitüsü” (f=1), “hastane ortamı” (f=1), “sağlık çalışanı” (f=1),

“BM Genel Sekreter Sözcüsü” (f=1), “ABD özgürlük anıtı” (f=1), “TÜBİTAK logo ve binası” (f=1), “TÜBİTAK Başkanı” (f=1), “Robert Koch Enstitüsü” (f=1), “FED logo” (f=1), “Uğur Şahin eşiyile” (f=1), “stateskop” (f=1), “dünya uçuş haritası” (f=1), “Rusya Savunma Bakanı” (f=1), “Kanada Başbakanı” (f=1), “maskeli güvenlik elemanları” (f=1), “Merkel” (f=1).

SONUÇ

Covid-19 ilaçları ve aşıları ile ilgili çare arama girişimleri büyük bir hızla devam etmektedir. 13 Kasım 2020 itibariyle dünya genelinde vaka sayısı 53 milyon 584 bin 629, ölüm sayısı 1 milyon 306 bin 736 şeklinde seyretmektedir (Worldometers, 2020). İlaçlara özellikle ölüme yakın olan kişilerin kurtarılması için çare olarak başvurulmaktadır. Aşının ise bu hastalıktan kurtulmak için şart olduğu sıklıkla gündeme getirilmektedir. İçeriklerden elde edilen bulgular Kasım 2020 itibariyle ilaç ve aşılarla ilişkin olarak şu sonuçları ortaya koymaktadır.

Aşıların 2021’de hazır durumda olacağı söylemleri umut vermektedir. Ancak pek çok soru işareti söz konusudur.

Aşı ve ilaçlar için aşılması gereken Faz 1, Faz 2 ve Faz 3 süreleri Covid-19 aşısında kısa tutulmuştur. Çok kısa sürede Faz 3 seviyesine gelmeleri aşılarla şüphe oluşturmaktadır.

Dünya üzerinde 200’ün üzerinde aşı çalışması yapılmaktadır. 2021 yılı itibariyle 9 aşının dağıtımına başlanacağı bilgisi verilmiştir.

Gazeteler (özellikle Sabah) aşı hakkında umut verici bir üslup kullansa da Rus, Çin aşıları, Johnson&Johnson ve AstraZeneca ile ilgili şüpheler kamuoyunda sıklıkla dile getirilmiştir. AstraZeneca ile ilgili yaşanan ölüm şüphesine neden olmaktadır.

İçeriklerde aynı zamanda aşıların ölümleri önlemesi konusunda bir kesinliğin olmadığı sıklıkla dile getirilmekte, herkese yetecek kadar aşının en erken 2024’te hazır olabileceği vurgulanmaktadır.

Aşıların birçoğu gelişmiş ülkeler tarafından rezerve edilmiştir. Bu durum gelişmiş ülkeler için dezavantaj olarak yansıtılmıştır.

Türkiye’de devam eden 13 civarında aşı mevcuttur. 2021’de milli aşının hazır olacağına dair içerikler yayınlanmıştır.

Aşılarla ilgili olarak tam bir yarışın söz konusu olması kamuoyunda panik oluşturmaktadır. DSÖ’nün aşı konusundaki birlikteliğine ABD, Çin ve Rusya dâhil olmamış ve ABD, DSÖ’nün Çin’den yana bir tavırda olduğuna vurgu yapmıştır.

Rusya ve Çin aşılarının etken maddesinin HIV virüsü ile ilişkilendirilmesi bu aşılarla da şüphe oluşturmaktadır.

Elon Musk aşı olmayacağını belirterek bu şüphelere destek olmuştur.

Özellikle pandeminin ilk çıktığı aylarda ilaç konulu içerikler ağırlıklıyken, ölümlerin arttığı son 4 ay içinde aşı içerikleri daha çok gündemdedir.

Covid-19 ilaçları konusunda kafa karışıklığının fazla olduğu söylenebilir.

Remdesivir, FDA tarafından onaylanan tek ilaçtır. Ebola virüsüne karşı etkili olan ilaç Covid-19’da da kullanılmaktadır. Favipiravir etkili olan ilaçlar arasında ikinci sırada yer almaktadır.

İlaçların etken maddeleri gözden geçirildiğinde sıtma tedavisinden, akciğer hastalıklarına, eklem iltihaplarına varana kadar pek çok hastalıkta kullanılan ilaçların Covid-19’da da kullanılması bu konudaki kafa karışıklığının yansımasıdır.

Özetle Covid-19 her geçen gün daha da yayılan ve ölüme yol açan bir hastalık olarak 2020 yılı içerisinde tüm dünyanın gündeminde olmaya devam etmektedir. Kullanılan ilaçların etken maddeleri birbirinden farklıdır. Sağlık çalışanları ve sağlık otoriteleri tam bir çaresizlik içinde hastalığın en hasarsız şekilde atlatılması için farklı ilaç türlerini denemektedir. Bu ilaçlardan en çok güvenilen Ebola virüsüne karşı daha önce geliştirilmiş olan Remdesivir adlı ilaçtır. Aşı çalışmaları ise özellikle 2020 yılının son aylarındaki içeriklerde yoğunluk kazanmıştır. Her ülke farklı aşı çalışması yapmakla beraber gazetelerde en çok güvenilen aşı olarak Pfizer ve BioNTech’in beraber geliştirdiği, Bill Gates’in de ortak olduğu BNT162b1 adlı aşı öne çıkmaktadır. Oxford Üniversitesi destekli AstraZeneca, Rus aşısı Sputnik V, Johnson&Johnson firmasının “Ad26.COV2.S” adlı aşısı aşıları ile ilgili kamuoyunda şüphe oluşturacak yayınlar yapılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü ve üst düzey bilim adamlar duyurularında aşı konusunda hastalığı tam anlamıyla önleyeceğine dair bir beklenti içinde olunmaması gerektiğini sıklıkla vurgulamışlardır. DSÖ ayrıca herkese yetecek kadar aşının en erken 2024’te hazır olabileceğini, onun da hastalığı bitireceği konusunda bir kesinlik olmadığını sıklıkla vurgulamaktadır. Bilim adamları en az 1 yıl daha bu hastalıkla yaşamak gerektiğinin altını çizmektedir. Türkiye’deki aşı denemeleri üniversiteler ve TÜBİTAK tarafından sürdürülmektedir.

Yurt dışında geliştirilen diğer aşılarda da Türkiye’deki Covid-19 aşılarda da Faz,1,2 ve 3 aşamaları aşının bir an önce bulunması konusundaki aciliyet nedeniyle çok çabuk aşılmıştır. Sağlık Bakanı Fahrettin Koca 2021 yılı içerisinde milli aşının da hazır olacağını ifade etmiştir. Ancak diğer ülkelerdeki aşılarda da Türk milli aşısının da ne zaman uygulanmaya başlanacağı ve yan etkileri zaman içerisinde anlaşılacaktır. Yan etkilerin ne olacağı ve ne zaman ortaya çıkacağı konusunda kesinlik bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalar bir an önce hastalığın zararlarını asgariye indirmeyi incelemektedir.

DSÖ’nün aşı konusunda iş birliği sağlamak amacıyla kurduğu COVAX aşı merkezine ABD, Rusya ve Çin dahil olmaması, 168 ülke dahil olmuştur. Bu durum ülkelerin sağlık konusunda bile politik davrandığını ortaya koyması açısından önemlidir. Dolayısıyla sağlık alanında bile, “belki de özellikle en önemli olan sağlık alanında” tüm dünyada bir

soğuk savaş ortamının yaşandığı söylenebilir.

Sonuç olarak aşı ve ilaç kavramlarının Kasım 2020 itibariyle ifade ettiği kelimeler şu şekilde özetlenebilir:

AŞI=HIZ+ÜLKELERİN YARIŞI+ŞÜPHE/PANİK/UMUT KARMAŞASI

İLAÇ=ÇARESİZLİK+ETKEN MADDE KARMAŞASI+ÖLÜMDEN KURTARICI SON ÇARE

ÖNERİLER

Bu çalışmanın sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler sunulabilir:

Covid-19 pandemisiyle mücadele devam etmektedir. Daha sonraki araştırmacılar ilaç ve aşı çalışmalarına ilişkin 2021 yılından sonraki gelişmeleri ele alarak bu çalışmanın yayınlandığı süreçten sonraki gelişmeler üzerine incelemeler yapabilir. Bu tür çalışmalar kamuoyunun aşı ve ilaç ile ilgili bilgi açlığını doyumaları ve süreci bilimsel olarak takip edebilmeleri açısından faydalı olacaktır.

Covid-19 ilaçları ve aşıları ile ilgili yaşanan günlük olaylar, sağlık profesyonellerinin gözünden ele alınabilir. Bu noktada sağlık çalışanlarıyla yapılabilecek yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış görüşmeler konuya derinlik kazandırabilir.

Covid-19 ilaçlarını ve aşılarını deneyimleyen insanların gözünden ilaç ve aşı çalışmaları değerlendirilebilir.

Anket ya da görüşme teknikleriyle veri toplanarak tüm halkın aşı ve ilaçlarla ilgili yargılarına başvurulabilir.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş.(2016). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. (22.Bas.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Chen, W. H., Strych, U., Hotez, P. J., & Bottazz, M. E. (2020). “The Sars-Cov-2 Vaccine Pipeline: An Overview”, *Current Tropical Medicine Reports*, 1-4.
- Dindar Demiray E.k., Alkan Çeviker S. (2020), “Covid-19: Aşı Ve Toplumsal Korunma”, *J Biotechnol And Strategic Health Research*, 1 (Özel Sayı): 37-44. <https://Dergipark.org.tr/En/Download/Article-File/1049525> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).
- Doherty, P. C. (2013). *Pandemics*. Oxford University Press.
- Ekici ve Yarsan (2020), “Some Drugs Used In The Treatment Of Covid-19 And Pharmacological Evaluation”. *Eurasian Journal Of Health Sciences*, 3 (Corona Virüs Özel Sayı): 120-129. <https://Dergipark.org.tr/En/Download/Article-File/1200480> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).
- Erdemir F, Uysal G, Akman A, Çırlak A. (2011),“Yeni ve Yeniden Tanımlanan Enfeksiyonlar ve Enfeksiyon Kontrolü II 21. Yüzyılda Yeniden Tanımlanan Enfeksiyonlar Ve Enfeksiyon Kontrolü”. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 27 (1): 61-75 <https://Dergipark.org.tr/Tr/Download/Article-File/825524> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).
- Gul M.h., Htun Z.m., Shaukat N., Imran M., Khan A. (2020), “Potential Specific Therapies in Covid-19”. *Therapeutic Advances in Respiratory Disease*”, 14: 1–12. <https://Journals.sagepub.com/Doi/Pdf/10.1177/1753466620926853> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).
- Khan, Y. H. vd. (2020), “Threat Of Covid-19 Vaccinehesitancy in Pakistan: The Need for Measures to Teutralize Misleading Narratives”, *The American Journal of Tropical Medicine Misleading Narratives*, 103(2): 603-604. <http://www.ajtmh.org/Content/Journals/10.4269/Ajtmh.20-0654> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).
- Lu H. (2020), “Drug Treatment Options For The 2019-New Coronavirus (2019-Ncov)”, *Biosciencetrends*, 14(1): 69-71. https://Www.jstage.jst.go.jp/Article/Bst/14/1/14_2020.01020/_Article (Erişim Tarihi: 14.11.2020).
- Nikiforuk, A. (2001), *Mahşerin Dördüncü Atlısı Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*, (Çev. Selahattin Erkanlı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Omerovic, E. (2011). *Stat Och Pandemi: Tillit Till Institutioner Under Pandemisk Krissituation*. <http://www.diva-Portal.org/Smash/Get/Diva2:421119/Fulltext01.Pdf> (Erişim Tarihi: 5.12.2020).
- Sağlık Bakanlığı (2019). *Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı*. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. https://Grip.gov.tr/Depo/Saglik-Calisanlari/Ulusal_pandemi_plani.pdf (Erişim tarihi: 5.12.2020).

Şenol C, Bilsel A. (2020), “Türkiye’de Covid-19 (Coronavirus) Pandemisinin Durumu ve Algoritmik Hesaplamaya Göre Gelecekteki Durum Analizi”, Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences, 6(25): 535-546. http://Journalofsocial.com/Makaleler/1631072621_10.%20Id296_6-25.%20Senol_535-546.Pdf (Erişim Tarihi: 14.11.2020).

Şimşek Yavuz S, Ünal S. (2020), “Antiviral Treatment of Covid-19”, Turkish Journal Of Medical Sciences, 50: 611-619.

İnternet Kaynakları

World Health Organisation (WHO) (2010) https://www.who.int/Csr/Disease/Swineflu/Frequently_asked_questions/Pandemic/En/ (5.12.2020).

<https://www.sabah.com.tr/Gundem/2020/09/10/Son-Dakika-Haberi-Tubitak-Baskani-Duyurdu-Milli-Coronavirus-Asisi-Icin-Tarih-Verdi> (13.11.2020).

<https://www.worldometers.info/Coronavirus/> (13.11.2020).